

КОЛОКВИУМЪТ „РОМЕН РОЛАН И ЕВРОПА“

На 23, 24 и 25 май т. г. в Дома на учените във Варна се състоя международен колоквиум „Ромен Ролан и Европа“. За неговата значимост красноречиво говори фактът, че той се проведе под патронажа на председателя на Министерския съвет на НР България Тодор Живков и на министър-председателя на Франция Жак-Шабан Делмас.

В почетния комитет на колоквиума бяха включени такива изтъкнати писатели и учени като Луи Арагон, Леонид Леонов, Филип Ноел Бейкър и Рене Касен, носители на Нобелова награда за мир, Артур Лундквист, Алфред Курела, Джордж Ла Пира, Людмил Стоянов, Петко Стайнов, Андре Малро.

За да вземат участие, тук пристигнаха от Европа, Азия и Латинска Америка писатели и литературни изследователи на делото на големия хуманист и пацифист Ромен Ролан, между които и Мари Ромен Ролан — съпруга на писателя, продължителка и пазителка на делото му, издателка на 20 тома „Тетрадки Ромен Ролан“.

Колоквиумът започна своята работа с приветствието на др. Тодор Живков, което сякаш свързва голямото дело на Ромен Ролан с днешните проблеми за мир в Европа и света. Прочете се и посланието на Жак-Шабан Делмас. Присъствието на съвременници и почитатели на Ромен Ролан придаде особена атмосфера на колоквиума. Голямо вълнение събудиха спомените на Пиер Абрахам — сегашен директор на образованото от Ромен Ролан списание „Европа“. Русин Филипов, който дълги години е поддържал кореспонденция с писателя, разказа за първото си запознание с неговото творчество в окопите на Първата световна война. Валентин Катаев говори за онези дни, в които Ромен Ролан и Максим Горки се срещат в Москва.

Освен предварително обявените доклади научни съобщения направиha над 30 делегати: Бернар дьо Шатьоле — „Жан Кристоф“ и Европа, Жорж Боневил — Защо Ромен Ролан през 1914 г. избра Европа?, проф. Тамара Янкова — Ромен Ролан и Бетховен, Жан Албертини — Европа и „очакована душа“, д-р Кирил Игнатов — Хума-

низмът на Ромен Ролан, проф. Тома Томов — Ромен Ролан в „Пътуване в себе си“, Радослав Йосипович — Европейско изкуство — „Жан Кристоф“ и много други.

Обстойно бе разгледано влиянието на творчеството и идеите на Ромен Ролан в много европейски страни — Ромен Ролан и Чехословакия (проф. Яромир Ланг), Отзвукът на Ромен Ролановото творчество в Румъния (Аурел Марти), Ромен Ролан и Панаит Истрати (Николае Манолеску), Ромен Ролан и Михай Кароли (Ласло Добуши), Ромен Ролан и Югославия (проф. Елена Мандич Полл), Ромен Ролан и Италия (Тереза Ди Сканьо).

В основните доклади на Пиер Абрахам, Тамара Мотильова (изследователка на творчеството на Ромен Ролан) и Димитър Братанов (председател на Организационния комитет) по темата на колоквиума Ромен Ролан и Европа, както и в научните съобщения на Ричард Френсис (Великобритания) — Ромен Ролан и идеята за нацията, на проф. Карлос Виера да Карвальо (Португалия) — Ромен Ролан и европейските проблеми, на Светозар Попович (Югославия) — Ромен Ролан и бъдещето на човечеството, на М. Кристолхолм (Франция) — Фашизмът — бич на цивилизацията, на проф. Йозеф Кванил (Чехословакия) — Ромен Ролан и приятелите на Европа, както и в изказванията на проф. Айхан Сонгар от Турция, на известния писател Мартин Ларни от Финландия, на австрийската писателка Андриен Томас Дойч, бе изтъкнато огромното общочовешко дело на Ромен Ролан като писател-реалист, неуморим общественик, смел борец антифашист и интернационалист.

Ромен Ролан е един от най-големите писатели на XX в., станал известен далеч извън пределите на родината си. Крупният белетрист, историк, музикограф и публицист изминава дълъг, сложен и труден път, изпъстен с различни идейни влияния. Животът и делото на Ромен Ролан са нагледен пример за духовното израстване и социалното осъзнаване и издигане на писателя и общественика до величието на личността. Той е първият от френските писатели, който се опита да прекрачи позициите на крити-

ческия реализъм и да създаде произведения, проникнати от социалистически идеи. На коловуиума многократно бе подчертано, че в творчеството на Ромен Ролан са отразени всички значителни събития в политическия живот през първите 40 години на нашия век: изострянето на социалните противоречия и подготовянето на Първата световна война („Жан Кристоф“), Първата световна война и народният протест против нея („Над схватката“, „Лилиули“, „Пьер и Люси“, „Клерамбо“, първите три части на „Очарована душа“), Великата октомврийска социалистическа революция и нейното влияние в света, фашизмът и повсеместната антифашистка борба (последните части на „Очарована душа“, „Петнадесет години борба“). Като човек с огромна ерудиция, всеотдаен интереси, будна съвест и неугасваща обич към човека Ромен Ролан не може да гледа равнодушно как старата буржоазна Европа става затвор за човека, как народите гинат в безсмислената световна война, как фашизмът изстребва хиляди невинни хора. „Жан Кристоф“ е дълбоко реалистична картина на империалистическа Европа преди Първата световна война, в която няма място за изкуството, талантът не може да намери признание, защото свободите и правата са потъпкани, а добър прием намират само лицемерието и пошлостта. В началото на века, бе изтъкнато в изказването на Бернар дьо Шатюле, когато Европа се разкъсва от шовинистически страсти, когато под маската на високопатриотични чувства и национална гордост капиталистическите държави се готвят да скочат като пантери една срещу друга и с цената на народната кръв да постигнат своите завоевателни цели, Ромен Ролан пише, че стара Европа се руши и гине в отровна атмосфера, че няма свобода на мисълта и действително, че егизмът на управляващите кръгове се налага навсякъде. „Светът умира удавен в своя „благоразумен“ и долен егизъм. Светът се задушаваш.“ В десеттомната си епопея „Жан Кристоф“ Ромен Ролан отразява стремежите на интелигенцията в Европа за приятелство и сътрудничество, за братски човешки отношения между френския и германския народ, за дружба между всички народи. Жан Кристоф Крафт, гениален немски музикант и композитор (в когото разпознаваме чертите на Бетховен), Ромен Ролан противопоставя на немската дребнобуржоазна еснафщина и егизъм, братството на френските интелигенти — на алчните милитаристи и шовинисти. В образа на Жан Кристоф, обрисуван с романтична окраска на фона на тогавашното буржоазно общество с неговия фалшив блясък и упадъчно изкуство, големият хуманист възплъщава своите идеи за ролята на великата личност, способна да води народите към напредък, Ролан все още иска да вярва, че здравият съюз на интелектуалците ще може да спаси Европа и човечеството от „новата чума — империа-

лизма“. Но верният му поглед върху събитията и прозорливостта му го довеждат до социалистическите идеи. Той разбира, че само борбата, постоянна и неотклонна, ще може да спаси човечеството. Този напредък в позициите на Ромен Ролан е особено изявен в „Очарована душа“. В доклада на Жан Албертини бяха разгледани отразените в романа процеси на поврат в светогледа на младежта и интелигенцията към революционните идеи на епохата. Пред очите ни изстрава Анает Ривьер — буржоазната девойка, която не може да приеме фалша и безпринципността на своята среда, отвръща се от нея и макар и бавно и мъчително стига до дълбоко осмисления живот на революционерка. Това е един хубав образ на твърда и горда жена, която открито среща всички трудности на тежката борба, спокойна и непоколебима от своята увереност в правдата. Статите в сборника „Над схватката“ показват Ромен Ролан на още по-високо стъпало и написани по конкретни поводи срещу бесния фашизм, те поразяват със своята сила, гняв и непримиримост.

Основният доклад „Ромен Ролан и Европа“, изнесен от Д. Братанов, който подчертава антимилитаристичната и антифашистка дейност на Ромен Ролан, предизвиква оправдан интерес. Избухването на Първата световна война на 1 август 1914 г. покръсява Ромен Ролан. Той е засегнат в най-съкровеното място на сърцето си — настъпва не мечтаното братство между народите, а братоубийствена война. Още в първите дни на войната и след убийството на основателя на Френската обединена социалистическа партия и директор на вестник „Юманите“ Жан Жорес той пише в своя дневник: „Смазан съм. Бих искал да съм мъртъв. Ужасно е да живееш сред това обезумяло човечество и да присъствуваш на пълния крах на цивилизацията. Тази европейска война е най-голямата катастрофа в историята от векове насам, тя разрушава нашите най-свети надежди за човешко братство.“

Голяма антивоенна публицистична дейност развива Ромен Ролан през време на войната. Една след друга излизат статите му във вестник „Журнал дьо Женев“ (събрани по-късно в сборника „Над схватката“) през 1915 г. От 1916 г. Ромен Ролан сътрудничи на друг женевски вестник „Дьомен“ („Утре“) заедно с Ленин, Луначарски и други болшевики. С голяма вяра в доброто големият пацифист разобличава реакционните кръгове на буржоазията, кървавата шовинистична политика на правителствата за преразделение на света. Пламенните му слова призовават всички честни хора, всички честни интелигенти и общественици да се сплотят за борба срещу войната.

За своята смела антивоенна дейност Ромен Ролан получава много приветствия

от известни научни и литературни дейци като Огюст Роден, Стефан Цвайг, Бернард Шоу, А. В. Луначарски, Хенрих Сенкевич, Алберт Айнщайн. В края на 1916 г. е награден от Шведската академия с Нобелова награда за литературното творчество и за борбата му за мир. Ромен Ролан става по думите на Стефан Цвайг — „съвестта на Европа“.

С жив интерес великият хуманист следи работата на двете антивоенни конференции в Циммервалд (1915) и Кинтал (1916), одобрява Лениновата концепция за превръщане на империалистическата война в гражданска, високо цени работата на Коминтерна, който нарича „най-големия парламент в света“. С голямо уважение по-късно Максим Горки пише: „Ромен Ролан пръв от литераторите в Европа издигна глас против войната, затова мнозина го ненавиждаха. Мене ме удивлява устойчивата твърдост на Ролан към мира и човека. Завиждам на крепката му вяра в силата на любовта.“

Оставайки верен на себе си — да откликва на всяко събитие, засягащо дълбоко съдбините на света, — Ролан незабавно приветствува Февруарската и по-късно Октомврийската революция в Русия. Той се радва да види в новата страна защитник на мира и сигурността на човечеството. Ромен Ролан винаги с любов и интерес следи живота в младата държава, пламенно и навсякъде защитава завоеванията на социалистическата революция.

След войната Европа изглежда спокойна и готова за творчески подем. Но будният ум на големия мислител не може да приеме морала и порядките на победителите. В своя дневник от 1924 г. Ролан, възмутен от подлата роля на Обществото на народите, пише: „Това е един свещен съюз за запазване плънките от победата. Всички позовавания на „божествения дух“ и на хуманитарните трепети на двамата събратя (Англия и Франция) не ще успеят да прикрият аферата.“

Сосноваването на групата „Кларте“ („Светлина“) заедно с Анри Барбюс, Анатол Франс, Жорж Дюамел и други френски и европейски обществени дейци Ромен Ролан отново е начело на борбата за мирно сътрудничество. Нима е случайно, че назовава на „Кларте“ от 1919 г., публикуван в „Юманите“, към всички прогресивни хора по света откликват Максим Горки, Стефан Цвайг, Айнщайн, Бернард Шоу, Елен Кей, Август Форел, Рабиндранат Тагор, Георг Брандес и много, много други, а Ленин приветствува групата „Кларте“ и ѝ пожелава твърдост и непримиримост.

Над Европа, още неотдъхнала от войната, вече пада кафявата сянка на фашизма. И Ромен Ролан отново е на своя пост. Безброй са статиите и акциите на Ромен Ролан срещу фашизма, в защита на неговите жертви. Дълбоко потресен е от белия терор в България, от зверското потушаване на Сеп-

темврийското антифашистко народно въстание в 1923 г. Той издига глас на протест срещу убийството на Джакомо и Амедеола, срещу фашистките мракобесници в европейските страни.

Прозорлив, както винаги, той и този път вижда кой стои зад гърба на фашистите, чии интереси защитават те. На Ганди, по случай посещението му в Италия, пише: „Знаете ли, че походът на фашистите към Рим, който установи властта на Мусолини, бе финансиран от една голяма банка, стремяща се да срази народните маси? Знаете ли, че първата работа на фашистите с идването на власт бе да запалят и да задушат борбата на труда, народните библиотеки и социалистическите общини?“. Способността му на голям аналитик на епохата му помага да си изработи правилно отношение по въпроса за нацията, отношение, което го доведе до интернационализъм на думи и дело. Противопоставяйки се на националистката теза, според която само една страна има изключителна, „предопределена“ задача да господствува и води света, обявявайки се „срещу всеки съюз, в който един съюзник ще се налага на другите“, той е на страната на „всеки съюзник, който ще допринесе за всички други в съюза“. Като патриот Ромен Ролан вярва в „светлината на Запада, чието огнище е Франция“, вярва „в нейната светлина, която тя дължи на Европа“, и като интернационалист призовава за окуражаване на всеки народ, който носи прогрес и е готов и на другите да даде. Той не прави разлика между малки и големи народи — за него всички са еднакво близки с националните си духовни качества и еднакво отговорни пред света за деянията си. „Съюзът, който мечтая и за който работя, е този на цял свят.“ Когато се отказва от най-високата литературна награда в Германия — „Гюте“, — в статия-отговор на хитлеристкия печат Ромен Ролан пише: „...Аз ще продължа, както през целия си живот, да работя не за егоизма на един отделен народ, а за всички сдружени народи, за интернационала на духовете и народите.“

Поел твърдо пътя на борец за мир, човешки права, народни свободи, Ролан казва за себе си: „Аз целият съм заангажиран в борбата. Аз няма да бъда воиник на тази Европа. Европа, шом ти започваш тази мръсна битка, аз ще бъда против тебе!“ „Моето отечество не е миналото, а бъдещето.“ Той взема активно участие (а често е и инициатор) във всички крупни международни прояви на антифашистката борба. Много сили отдава за свикването на антивоенните конгреси в Амстердам (1932) и Париж (1935). Спори с опортюнистическите лидери за изграждането на единен фронт на борба, за участие в конгреса в Амстердам през 1937 г., на който по-късно той призовава всички прогресивни сили в света за действие до

победен край. „Нашата първа дума трябва да бъде действието.“

На колоквиума бяха изяснени многобройни факти за връзките на Ромен Ролан с прогресивни дейци. До българските си приятели пише: „Но ако моето име, казватے вие, е знаме за вас, аз държа да знаете точно какво защитава това знаме... Аз трябва да ви кажа, че ако съм пацифист, то също така съм и антифашист и че моят пацифизъм е революционен. Аз призовавам всички свободни хора и всички страни да се обединят срещу фашизма, който заплашва свободата на Европа и се противопоставя бясно на социалния прогрес. Всеки фашизъм се основава на смъртоносна идеология на расизма или на господстващия империализъм, който води към завоевателна война, поробваща други страни и други народи.“

Когато великият български патриот и революционер-интернационалист Г. Димитров е хвърлен в затвора Моабит и изправен да отговаря за мръсните дела и провокации на германските фашисти, Ромен Ролан и Анри Барбюс заедно с Георг Брантинг са начело на световната и културна общественост в борбата за освобождаване на героя.

Който е тръгнал по честен път, не може да не стигне до големите истини на времето, до идеите на социализма и комунизма, до преклонение и защита на Съветския съюз. В писмо до Г. Димитров Ромен Ролан пише: „До последния си дъх аз ще издигам глас в защита на делото на пролетариата, ще се боря за неговата победа в целия свят.“ Още в първите години след Октомврийската революция, когато империалистическите държави се нахвърлят да унищожават страната на социализма, Ромен Ролан заявява: „Аз не ще приема Европа, която не приема без задни мисли СССР“, а в статията „Русия освободена и освободителка“ пише: „Руски братя, вие, които извършихте Великата октомврийска социалистическа революция, ние не само ви приветствуваме, ние ви благодарим, защото вие не само себе си освободихте. Дайте на Европа свобода и правда.“

При разни поводи той не пропуска да изтъкне: „Когато казвам Съветски съюз, аз съвсем нямам пред вид Русия“. „Съветският съюз извоюва сам свободата си срещу цяла Европа.“ „Съветският съюз представлява в моите очи най-жизнената и най-благотворна част на Европа.“ Докрай остава верен защитник на СССР. Ромен Ролан никога не е бил марксист или комунист, но по свой път стига до социалистическите идеи. Наистина колко точна е преценката на Грамши: „Ролан предчувствуваше като художник това, до което Ленин достигна по теоретичен път.“

Много пъти Ромен Ролан сам отбелязва голямото ползотворно влияние, което са му оказали Толстой, Херцен. Обяснимо е взаимното уважение и симпатии на Ромен

Ролан и М. Горки. Спомняйки си за срещата с Ромен Ролан в Москва, големият руски писател казва: „Ромен Ролан като че ли предаде знамето, на което пишеше „Мир, дружба, любов между народите“. В страната на Светите Ромен Ролан вижда осъществени своите мечти за братство и равенство, за другарска подкрепа. „В тази страна, разсъждава той, всички работят за общото благо, всичко е в името на нещо високо. Жълтата преса лъже и изопачава фактите.“ Големият писател-реалист вижда как в съветското общество се създава новият човек с нов облик, с черти на господар и творец, та техническият прогрес „освобождава човека, той чете, интересува се от културата, има време за духовна храна“. Ромен Ролан се радва искрено на новия живот и новите разбирания на хората в Съветския съюз. „Имам безброй познати в СССР — работници, селяни, интелектуалци, деца, юноши. Те ми разказват своя тежък ден — на полето, в завода, в училище, но въпреки трудностите са доволни, защото всичко, което вършат, е в името на свята цел.“ „При тях винаги намирах високоото съзнание за това, което изграждат — не само живота, но и една нова личност с нова душевност, която прие ма всичко ценно от другите култури и народи. Той ясно вижда у съветските хора тяхната „радост от изграждането на нещо голямо, на един свят, в който никой не се ограничава в лично щастие“. Бъдещето на тази велика нова страна е младежта, бойката, смела, твърда и творческа младеж. „Поздравете — пише Ромен Ролан — от мое име съветската младеж, която ми е много скъпа.“

На разбиранията на Ромен Ролан за ролята на писателя, валидни и днес, също бе обърнато внимание на колоквиума. На въпроса на Максим Горки към интелигенцията на Запад „Кои сте вие, с кого сте вие?“, Ромен Ролан отговаря: „Ние сме тези, които са против войната, та майките да спят спокойно, а децата да не знаят що е война.“ По друг повод той заявява: „Даровитият писател не трябва да се задоволява само да издава своите произведения. Той трябва да обедини всички, които мислят като него. В Европа трябва да се създаде нов, европейски Ваймар. Дано съм жив да видя една европейска и световна съвест.“

При разглеждането на всички страни от многообразното дело на Ромен Ролан се очертаваше мисълта колко голям хуманист, революционер, миролюбец и радетел за всеобщо щастие е големият френски писател, станал гражданин не само на Европа, но и на света, и колко съвременни са проблемите и идеите на неговото творчество и дейност.

И като че ли е трудно да се намерят поточни думи за Ромен Ролан от словата на Тодор Живков в специалното му приветствие до колоквиума: „В наше време, когато идеята за гарантиране на мира и развитие

на сътрудничеството между народите на Европа печели все повече привърженици, животът и делото на Ромен Ролан придобиват особено актуалност и значимост, дават увереност и сили на всички, които ра-
туват за мир и човешки прогрес.“

Участниците в колоквиума се разделиха с твърдото убеждение, че колкото и силна да е реакцията, при упорита и самоотвер-
жена борба и единство на народите побе-
дата ще е на страната на световния прогрес.

И сякаш за да демонстрират своята бой-
ност и вяност на делото на забележител-
ния хуманист-пацифист и борец, те едино-
душно изпратиха протестна телеграма до
правителството на САЩ за освобождава-
нето на американската патриотка Анжела
Дейвис. Колоквиумът „Ромен Ролан и Ев-
ропа“ действително беше оставил дълбоки
следи в душите на участващите в него

и беше повдигнал борческия им дух за бъ-
дещи битки.

А получените приветствия през време на
работата на колоквиума от Луи Арагон и
Андре Малро от Франция, Константин
Федин от СССР, Филип Ноел Бейкър, носи-
тел на Нобелова премия за мир, от известния
художник и приятел на Ролан Франс Мазе-
рен, от Макс Бауер от ГДР, Ярослав Ивашке-
вич от Полша, Помпилиу Макавей от Ру-
мъния, от д-р Оскар Форел, син на голе-
мия учен Август Форел, Джорджо Ла Пира
от Италия, Н. Т. Федоренко, гл. редактор
на сп. „Иностранная литература“, Илика
Накос от Гърция, Пиер Параф, председа-
тел на дружеството „Приатели на Анри Бар-
бюс“, и много други показват колко много
са съмишлениците, разпространителите и по-
следователите на хуманистичните идеи на Ро-
мен Ролан по целия свят.

Вера Атанасова

ОБСЪЖДАНЕ НА „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“

На 10 юни 1971 г. в Института за лите-
тура беше проведено обсъждане на сп.
„Литературна мисъл“. Срещата на редак-
ционната колегия с научните сътрудници
на института, с видни литературоведи, пи-
сатели и най-близки сътрудници на спи-
санието имаше конкретната задача да пре-
цени работата от периода 1969—1970 г. В
процеса на оживеното обсъждане прегле-
дът на двугодишния период стана повод да
се види по-широко развитието на списанието
с оглед неговата специфика.

Размяната на мнения беше открита с
доклада на акад. П а н т е л е й З а р е в —
главен редактор на „Литературна мисъл“.
За периода 1969—1970 г. той говори като
за продължение на пътя, по който списа-
нието тръгва от своето основаване. „Лите-
ратурна мисъл“ беше създадена непосредствено
след Априлския пленум на ЦК на БКП
и решава проблемите на литературата в
една обновена, даваща много възможности за
творчество атмосфера. В своето петнаде-
сетгодишно съществуване списанието от-
стоява партийните, марксистко-ленински по-
зиции в литературознанието. Главният ре-
дактор направи преглед на публикациите
в списанието от последните две години,
като изтъкна тяхната проблемна широко-
обхватност и висока научна стойност.
П. Зарев спомена заглавията на статии, които
имат приносен характер в различните об-
ласти на литературната история, в съвре-
менната проблематика, в решаването на тео-
ретически въпроси. С интересни трудове спи-
санието е отбелязало през отчетния период
и две исторически годишнини — 25-годиш-
нината на социалистическата революция в
България и 100-годишнината от рождението
на В. И. Ленин.

През разглеждания период редакцион-
ната колегия е проявявала постоянен стре-
меж да разширя връзките на своите сътруд-
ници, да привлече повече научни работници
за творческа изява на страниците на списа-
нието. Резултатите от този стремеж са на-
лице — за две години в „Литературна мисъл“
са публикували свои трудове 35 автори из-
между сътрудниците на института и 32
автори, привлечени отвън. Редколегията и
в бъдеще има задача да продължи разши-
ряването на авторския колектив, без да
принизява високите изисквания към пред-
ставените работи.

Пръв се изказа писателят А н г е л Т о -
д о р о в. „Убеждението ми е — заяви той, —
че списанието успешно изпълнява своите
задачи в отстояване партийната линия в
областта на литературата.“ Според А. То-
доров правилна е главната насоченост на
„Литературна мисъл“ към литературната
история. Богатството на нашата лите-
ратура трябва да се изследва непрекъснато,
това е задача от първостепенна важност. Но
необходимо е списанието по-широко да из-
разява интереса си към такива събития от
актуалния живот като речта на др. Тодор
Живков пред актива на Софийската град-
ска комсомолска организация (една пре-
поръка, към която после се присъедини и
Г. Караславов). Става дума да се даде по-
вече място на материали, обсъждащи по-
вдигнатите проблеми.

А. Тодоров постави и един въпрос,
на който се спряха после мнозина от изказ-
ващите се и по който се оформи едно общо
становище — „Литературна мисъл“ да под-
хваща разглеждането на централни, важ-
ни литературоведчески проблеми. Според
А. Тодоров един такъв проблем е проблемът